

Christian Zeller & Federico Fuentes

Ukrainas motstånd har tvingat Tyskland att ändra sin politik gentemot Ryssland

Intervju ur *Links International Journal of Socialist Renewal*, 3 februari 2023

Vad har det energipolitiska samarbetet med Ryssland betytt för Tysklands inställning till Vladimir Putins krig i Ukraina? Och hur ska ekosocialister förhålla sig till relaterade frågor om klimat, krig, gaspriser och internationell solidaritet? Federico Fuentes diskuterar dessa frågor med Christian Zeller, professor i ekonomisk geografi och redaktionsmedlem i den tyskspråkiga tidningen [emancipation – Zeitschrift für ökosozialistische Strategie](#), samt författare till en bok om klimatrevolution och varför det behövs ett ekosocialistiskt alternativ (*Revolution für das Klima*).

Kan du säga lite närmare om betydelsen av energisamarbetet mellan Tyskland och Ryssland. Hur har utvecklingen där sett ut? Och hur har det påverkats av kriget?

Leveranserna av rysk naturgas till Tyskland har en lång historia bakom sig. Ända sedan 1973, då Väst- och Östtyskland började importera naturgas från Ryssland har Tysklands beroende av rysk naturgas – i motsats till industriellt producerad gas – ökat kontinuerligt för att få avgörande betydelse för tillverkningsprocessen inom stora delar av industrin, i synnerhet kemisk industri och stålindustri. Sammanbrottet för Östtyskland innebar bara att relationerna med Ryssland intensifierades. För vissa delar av tysk industri var det ett strategiskt mål att tillförsäkra sig tillgång till billig rysk naturgas, som var avgörande i konkurrensen på marknaden. 2020 stod rysk gas för 54-55 procent av all naturgas som användes i Tyskland. Olika företag, från Väst- och Östtyskland, inledde ett strategiskt samarbete med [det ryska statsägda bolaget] Gazprom. Ett av dem var Wintershall, ett stort multinationellt bolag som öppnade för ett joint venture med Gazprom, Severneftgazprom, för leveranser av naturgas från Ryssland.

Wintershall var till 100 procent ett dotterbolag till kemijätten BASF innan samgåendet med DEA 2019. BASF äger fortfarande 67 procent av Wintershall Dea.

Å andra sidan var Tyskland viktigt för Ryssland som största importör av gas. Under tiden närmast före kriget i Ukraina blev Tyskland största importör av rysk gas, före Turkiet, Belarus och Frankrike. Energisambandet var därför viktigt för båda parter.

Till detta kan läggas Nord Stream 1-ledningen, som skapades i syfte att stärka dessa relationer och öppnades 2011. Senare satsade ryska och tyska företag på och byggde Nord Stream 2-ledningen, som skulle ha gjort Tyskland till ett slags gas-hub för fördelning av rysk gas i Västeuropa. Viktigt var att Nord Stream-ledningarna passerade vid sidan av Ukraina, där den tidigare stora öst-västliga ledningen för gas var placerad. Ryska företrädare satsade på Nord Stream-ledningarna i uttalat syfte att förbigå och försvaga Ukraina. Därvid hade man gemensamma intressen med tyska företag och politiker, som ville ha säkra och pålitliga gasleveranser från Ryssland.

Men denna inriktning som pågått i decennier är över på grund av kriget – åtminstone tills vidare. Det innebär att den tyska eliten, tysk industri och de stora tyska kapitalistiska grupperna måste vidta en strategisk omorientering för att få tag på naturgas i andra former, främst som LNG (flytande naturgas), endera från USA, Qatar eller Azerbajdzjan. Det är den utmaning som väntar dem nu. Hittills har de förmått hantera problemet. Tack var sin enorma ekonomiska styrka har tyska företag, med stöd av sin regering, lyckats köpa LNG på världsmarknaden och konkurrera ut rivaler med sämre köpkraft, framför allt i Asien. Givetvis är denna relativa framgång för kapitalet en fråga som fackföreningar, miljörelser och socialistiska organisationer måste diskutera kritiskt.

Är de brutna relationerna, plus sanktionerna mot Ryssland, förklaringen till att gaspriserna stigit?

Många politiker och partier på högerkanten, som *AfD* [Alternativ för Tyskland], påstår att de höjda gaspriserna beror på sanktionerna. Men rent empiriskt stämmer inte detta, priserna steg redan före kriget. Kriget är en bidragande faktor, men inte mer. Det finns många skäl till att gaspriserna ökar, det är en komplicerad historia utan någon enda direkt förklaring. Men jag skulle säga att huvudorsaken till de stigande priserna är den kris som energiomställningen lett till i Tyskland, och som alla andra länder också drabbas av.

Å ena sidan har energiföretag som bygger på fossila bränslen varit väldigt försiktiga med att göra investeringar, på grund av oro över framtiden för deras näring genom energiomställningen [bort från fossila bränslen] – även om det finns tecken på att satsningarna på fossila bränslen ökar igen på grund av ökade förväntningar om vinster. Å andra sidan satsar inte bolag inom förnybar energi tillräckligt mycket. Allmänt råder brist på investeringar från båda håll. Dessutom satsar staterna inte tillräckligt på energiomställningen. Denna allmänna brist på investeringar har lett till knapphet i en situation då efterfrågan fortsatt att öka. Det är den grundläggande orsaken till de stigande priserna.

Vi skulle kunna tillägga många andra orsaker: den försiktiga ekonomiska boom som följde på pandemin, ekologiska orsaker, som att Frankrike tvingades stänga ner mer än hälften av sina kärnkraftsreaktorer förra sommaren för att man inte hade tillräckligt med vatten för att kunna driva dem på ett säkert sätt, vilket ledde till en stor energikris i Frankrike, samt, förstås, att priset på el och gas är kopplade till varandra då gas är den största källan till elektricitet. Det finns många olika orsaker till de stigande gaspriserna: kriget är bara ytterligare en faktor.

Det är emellertid viktigt att tillägga att det var Putin som stängde gasleveranserna till Europa, inte Tyskland eller andra länder i Västeuropa. Det påstås att Väst på grund av sanktionerna bär skulden till att de ryska gasleveranserna till Europa stoppats, men det var Putin som satte

stopp för gasexporten. Fram till att Putin stoppade flödet av gas flödade tyska pengar konstant till Ryssland. Och fortfarande gör tyska och andra europeiska bolag affärer med Ryssland. Frågan är förstas, varför tog Putin detta steg? Han trodde sig kunna påverka den politiska debatten i Tyskland och Västeuropa. Men det fungerade inte lika bra som han hoppats, eftersom de flesta människor känner någon form av solidaritet med Ukraina.

Hur har allt detta påverkat Tysklands hållning gentemot Putin och kriget? Är det så att Tyskland bara följt efter USA:s politik beträffande kriget i Ukraina?

Det är svårt att få någon fullständig uppfattning om det och det är viktigt att inse att det finns olika, ofta motsägelsefulla, inslag i sammanhanget. Ur mer strategisk synvinkel har de stora kapitalistiska grupperna varit för att upprätta goda relationer med Ryssland snarare än att bedriva en aggressiv politik mot landet. De inom vänstern som påstår att den tyska regeringen följt en aggressiv politik mot Ryssland har fel. Det tyska näringslivets mål var att på fredlig väg erövra den ryska marknaden: det var den metod de helst såg.

Även efter Putins annektering av Krim bestod relationerna mellan dem. De båda länderna samarbetade till och med militärt: till exempel levererade det multinationella Rheinmetall vapen till Ryssland och svarade för utbildningsmöjligheter där ända fram till 2019. Vad gäller vapenexport var banden mellan Tyskland och Ryssland starkare än mellan Tyskland och Ukraina. Ett annat exempel är att Ryssland byggde två nya gasdrivna fabriker med turbiner från Siemens på den annekterade Krimhalvön. Därmed bröt Siemens mot EU:s beslut om sanktioner. Putin invigde personligen de båda anläggningarna i mars 2019. Den tyska kapitalistklassen ville se en fortsättning på de relationerna. Men kriget har visat att Putin har sina egna planer. Vad varken Putin – eller Tyskland eller USA – förväntade sig var det starka motståndet från Ukrainas folk mot de planerna. Det har tvingat alla att modifiera sina positioner.

Det stämmer att Tyskland nu är beroende av andra energikällor, som leveranser av LNG från USA, men också från andra länder. Men jag ser inga belegg för att de underordnat sig USA:s intressen, de fortsätter att driva sina egna intressen och göra det på ett effektivt sätt.

Har Tyskland en annan linje än USA i detta krig?

Vi har inte tillgång till vad som sägs mellan regeringar, mellan företag, och mellan båda de instanserna. Men inom den härskande klassen i Tyskland finns olika uppfattningar, den är inte homogen. Det troligaste är att de vill få ett slut på detta krig så fort som möjligt, om än inte på vilka villkor som helst. I juni, när läget var mer bekymmersamt för Ukraina, gjordes öppna uttalanden av cheferna för multinationella bolag som Volkswagen och BASF, där de talade om att hitta en utväg ur kriget och sade att Tyskland måste överväga hur man skulle återskapa relationerna med Ryssland. Det kan vara den mest sannolika hållningen, eftersom den i deras ögon är förnuftig.

Men under hösten har den härskande klassen i Tyskland varit tvungen att omorientera sig, motståndet i Ukraina gjorde framsteg, delvis tack vare de vapen man fick, men främst på grund av det motstånd som folket självt gav prov på. Nu har situationen blivit svårare genom att Ryssland planerar en ny offensiv. Framgångarna för det ukrainska motståndet, hotet om nya ryska offensiver och Ukrainas behov av tunga vapen och stridsvagnar gör det svårt att argumentera för någon uppgörelse med Putin. Om det inte fanns något genuint motstånd mot invasionen med rötter i befolkningen skulle sådana vapen vara värdelösa och ingen skulle bry sig om att diskutera leveranser av stridsvagnar till Ukraina. I Afghanistan hade USA de mest moderna och sofistikerade vapnen i världen och ändå fick man till slut lämna landet.

Vidare är billig energi från Ryssland tills vidare inte längre tillgänglig och det kommer att dröja länge innan den ryska marknaden återhämtat sig. Samma gäller för ryskt kapital och där

är läget ännu mer bekymmersamt. Gazprom har på grund av kriget förlorat sin viktigaste marknad i Europa.

Jag skulle inte utesluta möjligheten att en del grupper inom den tyska kapitalistklassen ser kriget som ett tillfälle att avsevärt försvaga den ryska regimen. Men det viktigaste målet för majoriteten av dem är att hitta vägar för att återuppbygga affärerna med Ryssland. För det kanske det nu behövs en regimförändring, men jag är säker på att de är bredda att åter börja göra affärer både med Putin eller någon annan. De vill inte krossa Ryssland, ur tysk synvinkel är det inte vettigt. Oavsett om det är Putin eller någon annan behöver de fortfarande någon som spelar rollen av polisman i detta stora och heterogena land.

Inför den utvecklingen har radikala högerkrafter runt om i Europa anordnat protester mot stigande priser och krävt att sanktionerna mot Ryssland ska hävas. Vad finns att säga om de protesterna i Tyskland?

Läget är inte alldeles klart. Det har funnits demonstrationer organiserade av direkt reaktionära högerkrafter, för det mesta i det tidigare Östtyskland. De har varit rätt stora, flera tusen deltagare, och har gått vidare in i småstäder, vilket är anmärkningsvärt. Detta måste ses som ett verkligt hot, eftersom dessa krafter försöker utnyttja explosionen av gaspriserna – det handlade inte bara om en ökning, utan om en explosion med en faktor 5 till 7 – till att organisera massprotester och förankra sig i befolkningen.

Det har också funnits olika initiativ av vänstern. Ett av dem har lånat namnet från slagordet under ryska revolutionen, ”Bröd, Jord och Frihet”, och döpt om det till ”Uppvärmning, Bröd och Frihet”. Initiativet kom från personer kring Sarah Wagenknecht, parlamentsledamot för *Die Linke* och ledare för den social-konservativa flygeln där, och med stöd av en del självutnämnda ”trotskistiska” grupper. För några år sedan bildade Sarah Wagenknecht *Aufstehen* [Stå Upp] som ett slags massorganisation vid sidan av *Die Linke*. Den lyfte aldrig riktigt, men de nätverk som skapades finns kvar och har utgjort basen i denna nya kampanj. Den har en ytterst minimalistisk social plattform med fyra krav, där det viktigaste är pristak på gasen. Talespersoner för kampanjer har gjort frågan om sanktionerna mot Ryssland till huvudfrågan och gjort en direkt koppling mellan prisökningarna och kriget och framför allt på behovet av fredsförhandlingar och hävande av sanktionerna. I grunden står de för en industrivänlig linje [att rysk gas är viktigt för tysk industri] och försvarar den ryska synen på kriget.

Ett annat initiativ har kommit från den tyska utgåvan av *Jacobin*. Man har tagit namnet efter den brittiska kampanjen, *Enough is Enough*, men i andra avseenden skiljer sig de båda åt. Man har sex enkla krav: 1 000 euro till alla i vinter för varma kläder, osv, högre lön, tak på gaspriset, ett brett krav om större offentlig kontroll av energisystem, ökad skatt på bolagen, fortsättning också till sommaren på 9 euro-biljetten som ger rätt till obegränsade resor regionalt under en månad. Kampanjen säger inget om kriget eller sanktionerna. Medlemmar av *Die Linke* har knutit an till den kampanjen i en del städer.

Ett annat, mycket bredare, initiativ har tagits av stora fackföreningar, miljöorganisationer och Attac, en organisation kritisk mot globaliseringen. I ett avseende är deras plattform mer minimal: till exempel kräver de 500 euro, inte 1 000 euro. Men i ett annat har de en bredare vision. De talar om den ekologiska krisen, vilket lett till att de fått stöd av *Fridays for Future*, medan de andra inte säger något om klimatkrisen. På ett mycket allmänt sätt uttrycker de också sin solidaritet med Ukrainas folk. Initiativen från den mer traditionella vänstern saknar denna ekologiska dimension, vilket är problematiskt. Det visar att det inte finns någon verklig koppling mellan å ena sidan klimatrörelsen – framför allt de ungdomar som leder den rörelsen – och solidariteten med det ukrainska motståndet, och å andra sidan den mer traditionella vänstern.

Men flera månader efter att de startat förefaller det uppenbart att ingen av dessa kampanjer klarat av någon större mobilisering. Den ”heta höst” som det talats om och knutits så mycket förhoppningar till såg aldrig dagens ljus. Regeringen har lyckats hantera krisen. Fackföreningarna var fast i sin konformistiska logik och mobiliserade inte. Ingen av kampanjerna förmådde ge något trovärdigt perspektiv och alternativ. Dessutom tog de inte med i beräkningen det ekologiska behovet av att minska energikonsumtionen i stort i vårt samhälle.

Ändå verkar sambandet mellan klimatförändringen och krig vara oerhört tydligt. Hur ska ett ekosocialistiskt svar se ut på detta scenario?

Ett ekosocialistiskt perspektiv måste integrera tre sammankopplade element.

Det första är trygghet för folk och försvar av reallönerna. Det utgör fokus för många av dessa initiativ och det är bra. Det är viktigt att kräva löneökningar. Men vi måste också tillföra en annan aspekt som sällan nämns, och som måste stå i fokus, nämligen förbättring av social infrastruktur. Vilket är bästa sättet att kollektivt skydda folk? Genom att förvara och förbättra den sociala infrastrukturen: bostäder, hälsovård, omsorg i bred bemärkelse, allmänna transporter, utbildning. Allmänt sett behöver vi städer med kortare avstånd. Ett sådant perspektiv innebär att den ekologiska dimensionen kommer med, för om vi förbättrar den sociala infrastrukturen minskar vi också den materiella och energimässiga konsumtionen i samhället.

Den andra delen är den ekologiska frågan. Vi måste inse att klotet värms upp och att jord-systemet håller på att förändras – och det i rask takt. Ändå har den akuta ekologiska situationen inte insetts av många inom vänstern. Det tycks som om den globala uppvärmningen är något som händer någon annan stans i världen, men inte här hemma. De tar upp den ekologiska frågan på ett ytligt sätt, som om det bara vore något extra. Om detta extra fungerar, bra. Om inte, eller om det blir för komplicerat, då bara släpper man det. Men den ekologiska aspekten måste finnas med i allt vi gör. Detta innebär för det första att lösa krisen i energiomställningen genom att öka användningen av förnybar energi och inte försöka få tag på rysk gas, som industrigrupperna och Sarah Wagenknecht vill. För det andra, och lika viktigt, innebär det en omfattande minskning av materiell konsumtion och energikonsumtion. Detta kräver en total industriell omställning, inklusive nedläggning av en del industrier.

Det tredje elementet är internationell solidaritet. Rent allmänt innebär det att ta hänsyn till att imperialistiska länder står i enorm ekologisk skuld till resten av världen. Minskning av koldioxidutsläpp i våra länder måste gå snabbare än på andra håll. I mer konkret och omedelbar bemärkelse måste rörelsen ställa sig solidarisk med de ukrainare som kämpar mot den ryska ockupationen. Det bör noteras att Putins regim och dess militära komplex till stor del är beroende av intäkterna från fossil energi.

Vi måste integrera de tre pelarna. Tyvärr har vänstern traditionellt bara fokuserat på en pelare – den sociala – och med ett ytterst minimalistiskt perspektiv. Det är som om de anser att på grund av att vänsterkrafterna är svaga måste vi framföra enkla krav – ett slags social populism – i hopp om att det ska mobilisera folk och bidra till att öka vänsterns inflytande gentemot högern. Jag är inte säker på att en sådan hållning kommer att fungera. Många människor ser det akuta behovet av att hantera de stigande energipriserna, men de inser också att det inte är någon lätt fråga att lösa. De inser att det inte går att lösa genom att bara införa pristak, eftersom allt det innebär är statliga subventioner till företagen genom att betala mellanskillnaden. Därför behöver vi en bredare inställning som också satsar på minskad energikonsumtion och radikala ekologiska åtgärder.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips:

[Ekonomiska aspekter av kriget i Ukraina](#) (artikelsamling, september 2022)

[Stöd det ukrainska motståndet och minska fossilkapitalets makt](#) (november 2022)

Marco D'Eramo: [Ett Tyskland på nedgång](#) (augusti 2022)